

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ลักษณะอย่างหนึ่งของวรรณคดีไทย มักจะผูกเรื่องขึ้นโดยอาศัยเรื่องราวที่มีมาก่อนแล้วมากกว่าที่จะคิดผูกเรื่องขึ้นเองทั้งหมด เรื่องราวใช้เป็นพื้นฐานได้แก่ พงศาวดารนิทานพื้นบ้าน ซาก และวรรณคดีต่างประเทศ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น มีวรรณคดีไทยหลายเล่มที่นำเรื่องราวมาจากวรรณคดีไทยรุ่นก่อนที่แต่งไว้แล้วมาผูกเป็นเรื่องใหม่ขึ้นอีก โดยคัดแปลงเนื้อความทั้งหมดบ้าง คัดเพียงบางตอนบ้าง บางทีก็คงเนื้อเรื่องไว้ทั้งหมด เพียงแต่ใช้แบบแผนคำประพันธ์ให้แปลกออกไปเท่านั้น ก็มี

โดยเหตุที่วรรณคดีไทยมีลักษณะเป็นเช่นนี้ จึงปรากฏว่ามีวรรณคดีไทยหลายเล่มที่มีเนื้อเรื่องคล้ายหรือเหมือนกับนิทานที่มีอยู่ในหนังสือปัญญาสชาดก ที่พระภิกษุเข็ญใจใหม่แต่งขึ้น เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ มีเนื้อเรื่องคล้ายกับสมุทรโฆษชาดก เสือโคคำฉันท์คล้ายกับพหลาคำวิชาดก บทละครเรื่องสังข์ทองคล้ายกับเรื่องสุวรรณสังข์ชาดก บทละครเรื่องนางมโนห์ราคล้ายกับเรื่องสนธยาชาดก เป็นต้น จึงทำให้เข้าใจกันว่าหนังสือปัญญาสชาดกนั้นเป็นต้นเค้าของวรรณคดีไทยที่มีเนื้อเรื่องเหมือนหรือคล้ายกัน นอกจากนี้วรรณคดีไทยเก่าๆหลายเล่ม ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาภายหลังหนังสือปัญญาสชาดก ได้นำชื่อตัวละครและเหตุการณ์ที่ปรากฏในหนังสือปัญญาสชาดกมาอ้างอิงอีกด้วย ตัวอย่างเช่น โคลงกำสรวลศรี-ปราชญ์ กล่าวอ้างอิงว่า

สุดชนประภาพอง
ยังคอยคั่นหวายไค้

พัดจาก เจียนแธ
สสม สองสม ฯ

๑ ของมาตีกากะเกอ
 ๒ สองสสองเสวยรมย์
 ๓ เพรงพินรูปก็พลัด
 ๔ ขอนชากสองหวายใส

๑ พร้าพมมาโนชเนื้อ
 ๒ สองสุสมมนเพียร
 ๓ เทหาบาเปลาเปื่องอก
 ๔ สองพรากพลัดแก้วชู

โคตงหวาหศมาส กดาวางไววา

๑ สมทรโฆเรสสร้าง
 ๒ ฐบคี่คาลผืน
 ๓ ปางเจ็บข้างจ้อถวิล
 ๔ ยงพร้านาวนอง เหนา

๑ พระศรีเสาวเลขสรอย
 ๒ จากมโนหราคยง
 ๓ ยงเสกข์ใจไพรสนท
 ๔ สังเวชนงคณิชคลอง

๑ ปราจิกรยนเหนาหนอ
 ๒ พระพิราไลยปอง
 ๓ คีนสมสคาจัน
 ๔ กรรมแบ่งกรรมแก้วแก้ว

๑ ฤทธิ กิติ
 ๒ แทนไท
 ๓ พระโฆษ
 ๔ จากเจียร ฯ

๑ นางเมือง
 ๒ แทนแก้ว
 ๓ ในอน อวลแม่
 ๔ ช่างอ ฯ 1

๑ แรมพิน
 ๒ ใฝ่เต่า
 ๓ ลิวโลก
 ๔ รวมรยง ฯ

๑ สุธน
 ๒ คิคนอง
 ๓ สังวาส
 ๔ เกลือกองค ฯ

๑ อรพินท
 ๒ ชีพแล้ว
 ๓ รสรวม กัณนา
 ๔ ชาญกรรม ฯ

1 พ.ศ. ประมวลอุมากร [หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี] (ผู้รวบรวม), กำสรวล
ศรีปราชญ์ นิราศนรินทร์ (พระนคร : แพร่พิทยา, 2511), หน้า 402, "อ่านกำสรวล
 ศรีปราชญ์."

ปางสีนพร เมศทาว	สกรชน
จากสมเค้จุนชัจนทร	แจมเหนา
จนรบัประภากร	เตราสวาท
ยงงพร่านาวองเฮา	คอบสมร ฯ ¹

และโคลงนิราศทริภุชชัย ก็มีอ้างไว้ว่า

กักรีนีราศ ว่าง	รถเสน
(วานหวั่น) ในกินแดน	คานนำ
นางยักษณกพันเวร	มอนโมรู วันนา
อันพิพรักของชา	เรงรอนระเทน ฯ
ภาพิโยศสรอย	สกรน กัคิ
สมทรโฆษรางพินธุ	แมงมาง
ขุนษาจากเจียนอ-	สาราช
อกพิแวนรอนราง	กว่าเบื่องนรเพ ฯ ²

เช่นนี้จึงทำให้เชื่อมั่นกันยิ่งขึ้นว่า หนังสือปัญญาสาตกได้มีมาก่อนนานแล้วจนเป็นที่รู้จักแพร่หลายถึงกับกวีได้นำตัวละครมาอ้าง และนำเค้าโครงเรื่องมาแต่งเป็นวรรณคดีชิ้นอื่นอีก

อย่างไรก็ดี ที่เข้าใจว่านิทานในหนังสือปัญญาสาตกเป็นต้นเค้าของวรรณคดีไทยที่มีเนื้อเรื่องคล้ายหรือเหมือนกันนั้น ก็มีส่วที่เป็นไปได้ แต่ก็ไม่น่าจะใช่ทั้งหมด กล่าวคือ

¹ ทวาทศมาส (พระนคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2505), หน้า 5-6.

² ประเสริฐ ณ นคร (ผู้รวบรวมและอธิบาย), โคลงนิราศทริภุชชัย (พระนคร : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2503), หน้า 61-62.

เป็นที่น่าสังเกตว่า นิทานบางเรื่อง เช่น เรื่องสุธนชาคก น่าจะเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่คนภาคเหนือตามท้องถิ่นที่กำเนิดของเรื่อง แต่ทว่ากลับเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทย จนถึงกับใช้เป็นที่เรียกรับการแสดงชนิดหนึ่งว่า การแสดง (ม) โนห์รา

นายธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวถึงที่มาของนิทานที่มีอยู่ในหนังสือปัญญาสาครกไว้ในหนังสือ นิทานวรรณคดี ว่า

เราอาจจำแนกที่มาของนิทานในหนังสือปัญญาสาครกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. นิทานที่ได้มาจากต่างประเทศโดยตรง
2. นิทานที่ได้อิทธิพลมาจากต่างประเทศเป็นตอนเป็นตอนแล้วนำมาประกอบเป็นเรื่องขึ้น
3. นิทานที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องในพื้นที่บ้านเมืองเอง ¹

และได้ยกตัวอย่างเรื่องสุธนชาคกกว่าเป็นนิทานที่ได้เค้าเรื่องมาจากต่างประเทศโดยตรง ²

ตามที่ นายธนิต อยู่โพธิ์ กล่าวไว้ในหนังสือ นิทานวรรณคดี นี้ เป็นข้อที่น่าเชื่อถือได้ เพราะปรากฏว่า นิทานเรื่องพระสุธน-นางมโนห์รา ที่มีอยู่ในคัมภีร์ชาคกภาษาสันสกฤตของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานหลายคัมภีร์ อาทิ คัมภีร์ทิพย์าวทาน เรียกชื่อว่า "สุธนกุมาราวทาน" คัมภีร์มหาวัสต เรียกชื่อว่า "กินรีชาคก" และคัมภีร์อวทานกัลปดลา เรียกว่า สุธนกินรูยาวทาน เป็นต้น ส่วนเนื้อเรื่องและรายละเอียดของนิทานนั้น ในสุธนชาคกกับในสุธนกุมาราวทาน คล้ายคลึงกันมากจนเกือบกล่าวได้ว่าไม่ผิดเพี้ยนกันเลย นอกจากนี้ยัง

¹ ธนิต อยู่โพธิ์, นิทานวรรณคดี (พระนคร : ศิวพร, 2508), หน้า 22.
พิมพ์เนื่องในโอกาส วันที่ 20 ตุลาคม 2508

² เรื่องเดียวกัน.

มีภาพจำหลักเรื่องพระสุธน-นางมโนห์ราที่ผมนั่งรอมมหาสมุทรโบโรนครุในอินโดนีเซียอีกส่วน
ในประเทศใกล้เคียงกับไทยอย่างเช่นลาว ก็มีเรื่อง "ท้าวสีทัน" และมีเรื่อง "สุธนจักร"
เป็นต้น¹

เป็นที่ทราบกันดีว่า อินโดนีเซียกับไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในทางศิลปะ
วัฒนธรรม โดยเฉพาะในทางตำนานวรรณคดี กล่าวได้ว่า วรรณคดีอินเดียนั้นเป็นบ่อเกิดแห่ง
ใหญ่ของวรรณคดีไทย และโดยเหตุที่เนื้อเรื่องของสุธนชาคกในหนังสือปัญญาสชาคก กับ
เรื่องพระสุธน-นางมโนห์ราในคัมภีร์ชาคกของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นคล้ายคลึงกัน
จึงอาจเชื่อได้ว่า เรื่องพระสุธน-นางมโนห์ราของไทยนั้น ได้เค้าโครงเรื่องมาจากคัมภีร์
ชาคกของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานฉบับใดฉบับหนึ่ง หรืออาจทั้งหมด

อย่างไรก็ดี แม้จะเชื่อได้ว่านิทานเรื่องพระสุธน-นางมโนห์ราจะมีที่มาจากคัมภีร์
ชาคกของอินเดียนั้นก็แล้วก็ตาม ก็ยังไม่มีผู้ใดศึกษาให้ละเอียดและแน่นอนลงไปว่า
ตามข้อสันนิษฐานนั้นถูกต้องหรือไม่ ทั้งนี้เองจึงทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจและต้องการ
ที่จะศึกษากันกว่าให้ละเอียดและแน่นอนลงไปว่า เรื่องพระสุธน-นางมโนห์ราที่มีอยู่ในเมือง
ไทยนั้นได้เค้าโครงหรือเนื้อเรื่องมาจากที่ใด และอีกประการหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงถิ่นที่นิยม
เรื่องพระสุธน-นางมโนห์ราก็อย่างแพร่หลาย ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดี และ
ประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับ เส้นทางการแพร่หลายขยายตัวของศิลปะวัฒนธรรมอินเดียนมาสู่ประ-
เทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียทั้งทางบกและทางทะเลแล้ว อาจกล่าวได้ว่า นิทานเรื่องสุธน
ชาคกในหนังสือปัญญาสชาคกน่าจะไม่ใช่ต้นเค้าโดยเฉพาะของเรื่องพระสุธน-นางมโนห์รา
ฉบับต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเมืองไทยตามที่เข้าใจกัน แต่เห็นคงจะได้อารมณ์เรื่องมาจากหลาย ๆ

¹ เฮนรี คี กินส์เวิร์ก, "เรื่องพระสุธนในเอเชีย," มโนหรานิบาต ฉบับวัด
มัชฌิมาวาส สงขลา (สงขลา : วิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา และวิทยาลัยครูสงขลา,
2513), หน้า 395.

แห่ง ค้วยเหตุนี้เองทำให้ผู้เขียนมีความประสงค์จะศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมให้กว้างขวาง
ออกไปอีกว่า การแพร่หลายของนิทานเรื่องพระสธน-นางมโนห์รามาสู่เมืองไทยนั้นมีความ
เป็นมาอย่างไร ถิ่นไหนในเมืองไทยที่รับนิทานเรื่องนี้เป็นครั้งแรกและเนื้อเรื่องของนิทาน
เรื่องนี้ในฉบับต่าง ๆ ที่เป็นภาษาไทย มีความสัมพันธ์กันอย่างไร.